

HUR DU PLANERAR DIN TOMT

Du har bestämt dig för en tomt inom ett bostadsområde, och du har valt tomten efter utseendet vid ditt besök på platsen i övertygelsen att just den av alla, bäst motsvarar dina förväntningar på ett hem med egen täppa.

Nu ska Du välja ditt hus att byggas på din tomt. Byggandet kommer att förändra tomten till nära nog oigenkännlighet om du inte planerar tomten innan du bygger. Din arkitekt eller byggmästare måste från början veta vad du vill ha för att tomten och huset gemensamt ska ge ett "samlat" resultat.

HUSET BÖR ANPASSAS TILL TOMTEN SÅ LÅNGT DET ÄR MÖJLIGT för att de intryck du valde tomten efter ska bli bestående.

I grova drag ger stadsplanen dig riktlinjer för byggande och tomtplanering, men du måste fortsätta planeringen så, att den obebyggda delen av tomten ska bli just din trädgård.

Trädgården planeras för att motsvara ägarens möjlighet att använda den. Här gäller det att tänka på familjesammansättningen, familjens vanor (och varför inte ovanor), familjens intresse och möjlighet att kontinuerligt sköta något levande, tid och ork. Den underhållsfria trädgården finns inte, trädgården betyder arbete, men det är ett arbete som kan vara både roligt och avkopplande.

Trädgården är först av allt till för dess ägare och inte för att imponera på eller tillfredsställa grannar. Däremot kan ett samarbete med grannarna från början spara många Euro åt alla inblandade och skapa goda grannförhållanden för lång tid framöver.

Att ta tillvara

På de flesta platser finns naturligt växta buskar, större och mindre träd samt olika låga örter på marken.

Att uppnå liknande växtlighet på konstgjord väg är nära nog omöjligt och naturen behöver många år för att själv reparera skador. Røj därför endast ytor som är absolut nödvändiga för byggnaden och framkomligheten, i regel behövs 3-5 m runt hela byggnaden. Komplettera sedan røjningen med en gallring och utglesning när du har flyttat in och kan uppleva tomten inifrån huset.

Friställ och spar inte gamla skogsträd - risken är stor att vinden bryter ner dem och att de då skadar huset eller dess invånare. Spara istället yngre träd som kan utvecklas genom friställning och som har lättare att anpassa sig till de nya förutsättningar som uppstår i samband med att huset byggs och trädgården anläggs.

Vid sprängning för ledningar och husgrund skadas många trädrötter, och främst äldre barrträd kommer de närmaste åren efter ingreppet i berggrunden p.g.a. grundvattensänkning och uttorkning. Vid schakt för hus och ledningar blir vanligtvis en hel del jordliknande massor över. Grovplanera tomten med dessa massor direkt. Endast stubbar, grövre rötter, stenar och sprängmassor är egentligen överskott som måste föras bort.

Begränsa utfyllningsytorna och spara naturlig mark

Till återfyllning är det många gånger bättre att köpa nya sorterade massor som grus eller mo. Arbete mellan högar av schaktmassor bidrar lätt till både tidsspill och materialspill på en byggarbetsplats. Sprängsten i passliga bitar kan vara ett utmärkt byggmaterial till trädgårdsmur.

Terrassering

Grundprincipen vid all terrassering är att de höjder som finns i tomtgräns när du övertar tomten inte får ändras utan att först samråda med grannen på andra sidan gränsen. Givetvis ska man också följa eventuella bestämmelser i stadsplanen angående tomtens utfyllnad. Som granne räknas också

"staden". Det tål att tänka på att staden endast är förvaltare av mark som ägs gemensamt av alla stadens invånare. Så du har hela stadens befolkning som granne vid gata, park eller skog. Mariehamns stad representerar denna allmänna granne.

När du terrasserar breder du ut massorna till en nivå som ligger ca. 30 cm under den slutliga färdiga ytan. Då har du god plats för ytskiktet av matjord eller annat material du behöver för gräs, planteringar, infart, uteplats m.m. och du får ett jämt underlag utan vattenansamlingar.

Överbyggnaden - det som syns på ytan

Matjord, eller mylla som den också kallas, är dyr och av mycket olika kvalitet. Kvaliteten kan vara mycket svår att bedöma för en lekman. Den ska hålla lagom med fukt, vara lagom luftgenomsläpplig, innehålla rätt näringssammansättning och vara fri från sten, bråte och flerårigt ogräs - med andra ord många och tänjbara begrepp. När du köper matjord ska du begära ett intyg över en godtagbar jordanalys, eller göra upp med försäljaren om att du tar jordprovet och betalar först när analysen visar ett acceptabelt resultat. Jord köps i "lösvikt" och används i "packad" form, vilket innebär att volymen minskar med 20%. Alltså måste du köpa ca. 1/5 del mer än ditt beräknade behov.

Kompostjord innehåller oftast för mycket humus som försvinner redan efter en kort tid, därför ska den alltid blandas upp med mo, åkerjord eller lättlera. Jorddjupet bör inte understiga 15 cm för gräsmatta, 30 cm för buskar, 40 cm för rosor och 60 cm för träd.

Vid inköp av grus gäller samma svinnprocent. Normalt använder du olika former av samkross för att bygga upp en väg eller liknande. Under s.k. hårda ytor måste all jord och annat löst material tas bort för att förhindra tjällyftning.

Vid en garageinfart läggs t.ex. 20 cm samkross 0-32 mm, 10 cm samkross 0-16 mm och 5 cm samkross 0-8 mm. Viktigt är att varje lager jämnas av och packas eller vältas ordentligt. Lagren får inte blandas om resultatet ska bli bra.

Ytdisposition - var ska det bli vad?

Ett gott råd till dig som blivande villatomtägare är att du flyttar in, bor ett tag och känner dig för hur familjens vanor utvecklas innan du börjar anlägga trädgården.

Det första man anlägger bör vara nödvändiga gångar, infarten och bilplatsen. De bilplatser som behövs för huset anläggs alltid på tomten. Bilar som är Permanent parkerade på gatan äventyrar trafiksäkerheten och hindrar vinterväghållningen.

Bilupställning utanför körbanan på gaturummets sidoområden är förbjuden!

Uteplatsen, uterummet eller terrassen bör inte byggas större än vad familjens behov kräver. Med tanke på antalet "utedagar" på våra breddgrader behöver den sällan vara större än 15 m². De få tillfällen på årets det behövs en större yta faller oftast in på den årstid då gräsmattan väl tål en kortare extra belastning.

Gräsmattan är den yta som ska hålla ihop trädgårdens olika delar och bör vara väl samlad. den kräver mycket skötsel och alla avbrott i ytan genom enstaka buskar, små rabatter och andra hinder gör skötseln mera tidskrävande. Det lönar sig att köpa bra och lite dyrare gräsfrö.

Fröantalet per gram kan variera från 500 till 10.000 och mängden frö som sås per m² kan varieras från 25 till 50 gram.

Buskplanteringar börjar i regel som en inhägnad av det egna "riket". Här krävs det grannsamverkan så att alla riken förses med gränsmarkeringar.

Definitionen 'häck' i stadsplanen behöver inte tolkas som en stram klippt växande mur av en och samma buskart, utan kan mycket väl bestå av friväxande buskar av olika karaktär som bildar en sammanhängande inhägnad.

Med grannen kan man dela på kostnaderna för en gemensam gränsplantering, som t.o.m. delvis kan ligga på ena sidan och delvis på den andra sidan om tomtgränsen. Det är en möjlighet som skapar intressanta rumsbildningar i trädgården och sparar plats.

Ett enkelt skrivet avtal kan i framtiden underlätta grannsämjan eller ett ägarbyte.

Mot allmän mark, framförallt mot trottoar, gata eller väg, ska häckar planteras så att de som fullvuxna ännu håller sig innanför tomtgränsen. Kraftigt växande buskar intill gatuhörn och infarter vållar med tiden siktproblem.

Välj därför buskar som växer långsamt eller som kan föryngras utan att helhetsintrycket förstörs.

Till formklippta häckar lämpar sig särskilt:

Häckoxbär - *Cotoneaster lucidus*
Amerikanskt hagtorn - *Crataegus intricata*
Sibirisk ärtbuske - *Caragana arborescens*
Avenbok - *Carpinus betulus*
Liguster - *Ligustrum vulgare*
Måbär - *Ribes alpinum*
Thuja - *Thuja occidentalis*

Till friväxande häckarrekommenderas:

Spärrgrenig oxbär - *Cotoneaster divaricatus*
Vippspirea - *Holodiscus discolor*
Koreansk try - *Lonicera maackii*
Rosentry - *Lonicera tatarica*
Ölandstok - *Potentilla fruticosa*
Gullrisp - *Ribes aureum*
Vresros - *Rosa rugosa*

Träden är ett viktigt element i trädgården och redan stadsplanen och byggnadslovet föreskriver ett visst antal träd per tomt. Träden är obetydliga och små när de planteras men det gäller att välja en trädart som kan utvecklas naturligt i en liten villaträdgård utan att det tar hela gården i besittning. Även i "de tusen lindarnas stad" blir en lind för stor på området mellan hus och gata.

Ständigt återkommande beskärningsbehov ger ett onaturligt träd på en onaturlig växtplats. För stora trädkronor kan på sikt även undertrycka övriga växter genom skuggning och ett stort vattenbehov.

Förutom fruktträd finns ett flertal mindre dominerande träd att välja på:

Rysslönn	- <i>Acer tataricum</i>
Avenbok	- <i>Carpinus betulus</i>
Prydnads apfel	- <i>Malus</i> i olika sorter
Gullregn	- <i>Laburnum Vossii</i>
Prydnads körsbär	- <i>Prunus</i> i olika sorter
Rönn och Oxel	- <i>Sorbus</i> i olika sorter

Prydnadsbuskar saluförs i olika härdighetsgrupper. Väljer man i en svensk katalog hittar man Åland i zon III, vilket motsvarar finska zon I. På utsatta platser rekommenderas att gå upp en härdighetszon för att vara på den säkra sidan.

Blommande buskar delas in efter blomningstyp. För mindre trädgårdar rekommenderas årskvist- blommande arter då dessa är lättare att hålla i en passande storlek utan att gå miste om blomningen. Hit hör även flertalet rosarter. Buskar blandas som barrots- eller containerplantor. De sistnämnda är dyrare men chansen att lyckas med dem är betydligt större och man är inte bunden till någon speciell planteringstid så länge marken är ofrusen.

Urvalet av växter är större på våren, men vårplanterat material kräver mera skötsel och bevattning. Beställ växter efter noggrann planering så tidigt som möjligt, så får du vad du vill ha vid önskad tidpunkt.

Använd vintern till att studera och planera så har du lättare med anläggandet när den tiden kommer på våren.

Mariehamns stad
Samhällstekniska avdelningen